31.1.2023

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: O 58/2022 vp Käräjäoikeusverkoston rakenneuudistus ja summaaristen riita-asioiden keskittäminen

Laadin oikeusministeriön asettamana selvityshenkilönä 3.1.2023 julkaistun selvityksen ”Vuoden 2019 käräjäoikeusverkoston rakenneuudistuksen ja summaaristen riita-asioiden keskittämisen arviointi”. Selvityksessä verrataan kuuden yhdistetyn käräjäoikeuden tilannetta muihin käräjäoikeuksiin vuosina 2019–2021, keskittyen erityisesti siihen, miten uudistus vaikutti oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen, toiminnan taloudellisuuteen sekä oikeudellisten palvelujen tarjontaan (EV 126/2017 vp, EV 32/2018 vp).

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia vaikutti monin tavoin käräjäoikeuksien toimintaan, mikä teki käräjäoikeusuudistuksen vaikutusten arvioinnista normaalia haastavampaa. Konkreettisimmin poikkeusolot näkyvät taloudellisten vaikutusten arvioinnissa, sillä koronapandemian aiheuttaman jutturuuhkan purkamiseen myönnetyt lisävarat korottivat käräjäoikeuksien kokonaismenoja tuntuvasti. Selvityksen seuranta-aika oli koronapandemian keskellä todennäköisesti liian lyhyt kaikkien vaikutusten arvioimiseksi, minkä lisäksi toimitilaratkaisujen valmistumisen eritahtisuudella (Oulu ja Itä-Uusimaa edelleen väliaikaisissa tiloissa) on oma käräjäoikeuksien vertailua vaikeuttava roolinsa.

Käytettävissä olleiden määrällisten ja laadullisten aineistojen perusteella käräjäoikeusuudistuksen vaikutukset ovat jääneet kokonaisuutena arvioiden toistaiseksi pieniksi. Tilastoaineistojen perusteella uudistuksessa yhdistettyjen käräjäoikeuksien asiamäärät, käsittelyajat ja toiminnan tehokkuus ovat kehittyneet pääosin samoin kuin muissa käräjäoikeuksissa. Haastatteluiden perusteella henkilöstön kokemukset uudistuksen lähtökohdista ja onnistumisesta vaihtelivat paljon. Summaaristen riita-asioiden käsittelyn keskittäminen yhdeksään käräjäoikeuteen vaikuttaa onnistuneen pääosin hyvin.

Ruotsiksi käsiteltyjen rikosasioiden määrä on toistaiseksi tuntemattomasta syystä vähentynyt trendinomaisesti 2010-luvulla jo ennen käräjäoikeusuudistusta. Vahvoja merkkejä uudistuksen kielteisistä vaikutuksista oikeudellisten palveluiden saatavuuteen tai kielellisten oikeuksien toteutumiseen ei selvityksen aineistoissa kuitenkaan havaita. Yhteenvetona voidaan todeta, että uudistuksen aiheuttamien hyötyjen ja haittojen lopullinen punninta voidaan tehdä vasta myöhemmin.

Selvityshenkilö Mikko Aaltonen
Kriminologian professori, Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto